

โรคไข้เลือดออก

โรคไข้เลือดออก เกิดจากเชื้อไวรัสเดงกี ซึ่งมี 4 ชนิด ได้แก่ DEN-1, DEN-2, DEN-3 และ DEN-4 เมื่อเป็นไข้เลือดออกชนิดใดแล้ว เราจะมีภูมิคุ้มกันเฉพาะชนิดนั้นไปตลอดชีวิต ฉะนั้นคนๆหนึ่งจึงมีโอกาสเป็นไข้เลือดออกได้ 4 ครั้ง โรคไข้เลือดออกติดต่อกันได้โดยมียุงลายบ้าน (*Aedes aegypti*) และยุงลายสวน (*Aedes albopictus*) เป็นพาหะนำโรค โดยยุงตัวเมียซึ่งกัดเวลากลางวันและดูดเลือดคนเป็นอาหาร จะกัดดูดเลือดผู้ป่วยซึ่งในระยะไข้สูงจะเป็นระยะที่มีไวรัสอยู่ในกระแสเลือด เชื้อไวรัสจะเข้าสู่ยุง เพิ่มจำนวนมากขึ้นแล้วเดินทางเข้าสู่ต่อมน้ำลายพร้อมที่จะเข้าสู่คนที่ถูกกัดในครั้งต่อไป ซึ่งระยะฟักตัวในยุงนี้ประมาณ 8-12 วัน เมื่อยุงตัวนี้ไปกัดคนอื่นอีก ก็จะปล่อยเชื้อไวรัสไปยังผู้ที่ถูกกัดได้ เมื่อเชื้อเข้าสู่ร่างกายคนและผ่านระยะฟักตัวนานประมาณ 5-8 วัน ก็จะทำให้เกิดอาการของโรคได้ จากการวิจัยพบว่ายุงสามารถถ่ายทอดเชื้อไวรัสจากแม่ยุงไปยังลูกได้ และยุงลายกัดกลางคืนด้วย ทำให้ปีเกิดการระบาดของโรคไข้เลือดออกเพิ่มมากขึ้น จึงควรป้องกันไม่ให้ยุงกัดตลอดเวลาและแม้บริเวณใกล้เคียงไม่มีรายงานผู้ป่วยแต่ท่านอาจติดเชื้อจากยุงได้เนื่องจากผู้ที่ได้รับเชื้อบางคนไม่แสดงอาการแต่แพร่เชื้อไวรัสได้ จึงไม่ควรประมาทเนื่องจากโรคนี้เกิดได้ทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะเด็ก

ยุงลายพาหะนำโรคไข้เลือดออก

วงจรชีวิตของยุงลายประกอบด้วยระยะต่างๆ 4 ระยะ ได้แก่ ระยะไข่ ระยะลูกน้ำ ระยะตัวโม่ง และ ระยะตัวเต็มวัย ทั้ง 4 ระยะมีความแตกต่างกันทั้งรูปร่างลักษณะและการดำรงชีวิต ยุงลายจะวางไข่ตามภาชนะขังน้ำ น้ำนั้นอาจจะสะอาดหรือไม่ก็ได้ น้ำหมักพืชหรือสัตว์มักเป็นน้ำที่ยุงลายชอบวางไข่มากกว่าน้ำใสหรือน้ำธรรมชาติ ดังนั้น แหล่งเพาะพันธุ์ของยุงลายนอกบ้านจึงมักอยู่ตามวัสดุเหลือทิ้งที่รับน้ำฝน นอกจากที่เราทราบกันดีว่าแหล่งเพาะพันธุ์ที่สำคัญคือ โถงน้ำดื่มและน้ำใช้ที่ไม่ปิดฝา ทั้งภายในและภายนอกบ้าน บ่อซีเมนต์ในห้องน้ำ จานรองขาตู้กันมด จานรองกระถางต้นไม้ แจกัน อ่างล้างเท้า ยางรถยนต์ ไห ภาชนะใส่น้ำเลี้ยงสัตว์ เศษภาชนะ เช่น โถงแตก เศษกระเบื้อง กะลา เป็นต้น ในขณะที่ยุงลายสวนชอบวางไข่ในบ้านตามกาบใบของพืชจำพวก สับปะรดสี พลับพลึง บอน ก้ามกุ้ง รูดต้นไม้ กะลา กระบอกลไม้ไผ่ที่มีน้ำขัง นอกจากนี้ยังมีภาชนะอื่นที่สำคัญ ได้แก่ ถ้วยเก็บน้ำยางที่มีน้ำขัง ขวดน้ำพลาสติก ฯลฯ

มาตรการที่ใช้ควบคุมยุงลาย

การป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกมีมาตรการหลักเน้นที่การควบคุมยุงลายที่เป็นพาหะนำโรค ทั้งนี้จะไม่สามารถประสบผลสำเร็จได้ถ้าหากขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน การกำจัดหรือควบคุมยุงลายจะได้ผลดีนั้นต้องดำเนินการทุกระยะของยุง ได้แก่ ไข่ ลูกน้ำ ตัวโม่ง และยุง

1. การกำจัดหรือลดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย :-

- การปิดภาชนะเก็บน้ำด้วยฝาปิดขนาดพอเหมาะ เช่น ฝ้ามุ้ง, ฝ้ายาง, ฝาพลาสติก ฯลฯ มีข้อสังเกตว่า การปิดภาชนะไม่มิดชิด มีส่วนที่ยุงลายสามารถผ่านเข้าออกได้นี้ยุงลายชอบไปวางไข่มากกว่าภาชนะที่เปิด เพราะมีเงามืด
- การเปลี่ยนน้ำในแจกันประดับต่างๆ ทุก 5 วัน
- การคว่ำภาชนะที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ เพื่อมิให้รองรับน้ำ

- การเผา ผึ่ง ทำลาย หรือกลบทิ้งเศษวัสดุที่อาจเป็นที่รับน้ำซึ่งจะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายได้

2. การกำจัดลูกน้ำยุงลาย :-

- การใช้สารเคมี เช่น ทรายาอะเบท ซีไอไลท์เคลือบที่มีฟอส เอซายเอส เอส ซึ่งศึกษาแล้วว่าป้องกันลูกน้ำได้ ประมาณสามเดือน ส่วนสารกำจัดแมลงชนิดอื่น เช่น มอสแทบ น้ำส้มสายชู ผงซักฟอก ปูนแดง สารส้ม ต้องใส่ซ้ำ ทุกครั้งที่พบลูกน้ำยุง จึงจำเป็นต้องตรวจดูลูกน้ำทุกสัปดาห์ฯ
- การใช้วิธีทางชีววิทยา ได้แก่ การใช้ตัวห้ำ เช่น ปลาหางนกยูง ปลากัด แมลงตับเต่า มวน ตัวอ่อนแมลงปอ ฯลฯ ต้องตรวจดูว่ายังมีลูกน้ำยุงหรือตัวโม่งเหลือรอดหรือไม่ หากยังพบต้องเพิ่มจำนวนตัวห้ำเนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่อง การกิน และการอยู่รอด
- อื่นๆ เช่น ใช้ชนิดกักลูกน้ำ ใช้สวิงช้อนลูกน้ำ ใช้กับดักไข่ยุง ฯลฯ

3. การกำจัดยุงตัวเต็มวัย โดยพ่นเคมีกำจัดยุง :-

- การพ่นผลิตภัณฑ์อัดแก๊สสำหรับยุงโดยเฉพาะ เจ้าของบ้านดำเนินการได้เองโดยพ่นบริเวณมุมอับของห้อง ใต้โต๊ะ เติง บริเวณห้อยแขวนเสื้อผ้า ปิดห้องทิ้งไว้สิบห้า นาที
- การพ่นหมอกควัน (Thermal fogging) ใช้อากาศร้อนพ่นเป็นหมอกควันให้ฟุ้งกระจายไปในอากาศ จะได้สัมผัสกับ ตัวยุง ต้องอาศัยบุคลากรที่ชำนาญและพ่นในช่วงที่ยุงออกหากินตอนกลางวันหรือก่อนพระอาทิตย์ตกจะกำจัดได้ ทั้งยุงลายและยุงรำคาญที่หลบอยู่ในบ้านและบริเวณโดยรอบบ้านแต่ต้องคำนวณปริมาณน้ำยาให้เหมาะสมและปิด ห้องอบไว้จึงจะได้ผลดี
- การพ่นละอองฝอย หรือพ่นแบบ Ultra Low Volume (ULV) โดยพ่นน้ำยาเคมีจาก เครื่องพ่นที่มีแรงอัดอากาศ ผ่านรูปพ่นกระจายออกมาเป็นละอองฝอย ขนาดเล็กมากซึ่งจะกระจายอยู่ในอากาศ และสัมผัสกับตัวยุง อาศัย บุคลากรที่ชำนาญ การพ่นแบบนี้ได้ผลดี ไม่มีควันและมลภาวะจากน้ำมันและเนื่องจากน้ำยามีความเข้มข้นสูง ละอองขนาดเล็กมากสามารถลอยอยู่ในอากาศได้นาน มีโอกาสที่จะสัมผัสกับยุงได้มากกว่า

4. การป้องกันตัวเองไม่ให้ยุงกัด :-

- การนอนในมุ้ง ใช้มุ้งหรือเต็นท์ชุบน้ำยากันยุง นอนในบ้านที่ติดมุ้งลวด
- การใส่เสื้อผ้ามิดชิดหรือเสื้อเคลือบสารป้องกันยุง เมื่อเข้าไปในบริเวณที่มียุงชุกชุมนอกบ้าน
- การใช้สารทาป้องกันยุงที่ทดสอบแล้วว่ามีประสิทธิภาพดี
- การใช้ยาจุดกันยุง
- การใช้เครื่องไล่ยุงไฟฟ้า
- การใช้ไม้ตียุงไฟฟ้า

ฝ่ายชีววิทยาและนิเวศวิทยา กลุ่มกีฏวิทยาทางการแพทย์

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข

กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์